

ABC-kirja

Mikael Agricola julkaisi ABC-kirjansa vuonna 1543. Se oli ensimmäinen suomenkielinen kirja ja siksi mittaamattoman arvokas. Kun vuonna 2021 julkaisen samannimisen kirjan, en pyri kilpasille hänen kanssaan vaan pikemminkin jatkamaan kansansivistyksellistä perinnettä, jonka Agricola aloitti.

Julkaisen alla ennakkotietona kolme hakusanaa. Koska kirjasta ei ole tarkoitettu vain opiksi ja ojennukseksi vaan ennen muuta viihdykkeeksi ja seuralliseksi keskusteluksi lukijan kanssa, ilahdun suuresti, jos joku lukija vaivautuu kommentoimaan tekstiä ja lähettää minulle viestin sähköpostiosoitteeseen risto@ristoheiskala.com Tervetulleita ovat niin myönteiset kuin kriittiset kommentit sekä mahdollisten asiavirheiden korjaukset. Koska kirjaa ei vielä ole painettu eikä edes kirjoitettu loppuun, kommentoimalla on aito mahdollisuus vaikuttaa lopputulokseen.

Amnesia ja anamnesis. Edellinen sana tarkoittaa lääketieteessä muistinmenetystä tai muuta muistin toimintahäiriötä. Jälkimmäisellä termillä taas Platon kuvasi ideoiden palauttamista uudelleen mieleen. Frankfurtin koulukunnan teoreetikot kritisoivat kapitalistista yhteiskuntaa siitä, että sen tosiasiallinen toiminta perustui *amnesialle*, joka esti muistamista ja toteuttamista valistuksen liberaalis-demokraattisia ihanteita, vaikka niitä juhlapuheissa kumarrettiinkin. Tämä on edelleen pätevää kritiikkiä, mutta nyt otan esimerkin maahanmuuton ja väkivallan ehkäisemisen alueelta.

Toisen maailmansodan jälkeen kaikki hyvin tiesivät ja muistivat, että väkivalta on kammottava asia. Euroopan unionin edeltäjä, Euroopan hiili- ja teräsyhteisö, rakennettiin sitomaan Ranska ja Saksa toisiinsa niiden kahden resurssin osalta, joita ilman moderni sodankäynti oli mahdotonta näiden kahden entisen vihollisinaan välillä. Liittoa tukivat Italia ja Benelux-maat ja pian siihen liitettiin myös yhteistyö ydinvoiman kehittämisen alueella, koska sitä pidettiin kolmantena modernin sodan kannalta välttämättömänä resurssina. Koko komeus sinetöitiin pyrkimyksellä toteuttaa Euroopan yhteismarkkinat, koska kaupan toisiinsa sitomilla valtioilla ei ole varaa sotia keskenään. Viimeisessä tavoitteessa päästiin tositoimiin vasta 1980-luvulla, mutta projekti onnistui silti niin hyvin, että luultavasti myös taikurit itse hämmästyivät. 1990- ja 2000-luvuilla EU:sta kehittyi poliittinen imperiumi, jossa Brexitin jälkeen on 27 jäsenvaltiota eli lähes koko Länsi-, Etelä- ja Pohjois-Eurooppa sekä suurin osa Itä-Eurooppaa eivätkä mitkään EU:n jäsenvaltiot ole unioniin liittymisensä jälkeen koskaan sotineet toistensa kanssa.

EU ei siis turhaan saanut Nobelin rauhanpalkintoa vuonna 2012. Nyt toisesta maailmansodasta on kuitenkin kulunut niin kauan, että valtaan ovat tulleet sukupolvet, jotka eivät muista sodan kauhuja. Aikamme muistuttaakin pelottavan monessa mielessä aikaa maailmansotien välissä. Näin ei ole vähiten sen suhteen, että nationalismin lisäksi myös muut ryhmäkuntalaisen edunvartioinnin ja suvaitsemattomuuden kaavalla ”kaverille ei jätetä” ja ”x first” toimivat muodot kukkivat kaikkialla. Enää ei Suomessa muisteta sitä, että Pohjois-Amerikka tarjosi vuosina 1821-1929 kodin 350 000 suomalaiselle maahanmuuttajalle, jotka menivät sinne ”elintasopakolaisiksi”. Ei myöskään muisteta, että Ruotsi otti vuosina 1944-1999 vastaan 530 000 suomalaista, jotka niin ikään olivat sotilapsia lukuun ottamatta ”elintasopakolaisia”, suurimman osan näistä ”Suuren muuton” aikana 1960- ja 1970-luvuilla. Harva muistaa Syyrian pakolaisista puhuttaessa myöskään

sitä, että Suomi asutti vuoden 1944 rauhan jälkeen 420 000 luovutettujen alueiden karjalaista, mikä oli 11 % Suomen tuolloisesta väestöstä. Ei siis oikein ole uskottavaa, että 32 000 turvapaikanhakijaa, joista kaksi kolmannesta on päätenyt tai päätyy käännytetyksi pois maastamme, olisi todella vuonna 2014 eli turvapaikkahakemusten huippuvuonna aiheuttanut "maahanmuuttokriisin". Näin on varsinkin, kun Suomen väestöstä vain 7 % on ulkomailla syntyntä, mikä on Länsi-Euroopan alhaisin luku, ja syntyvyys maassa koko ajan laskee niin, ettei meillä kohta ole ketään maksamassa yhä terveempänä työelämästä poistuvan ja yhä pidempään elävän vanhusväestön eläkkeitä. – Olisiko meillä tässä *anamnesiksen* paikka? Näin varsinkin, kun tiedämme, että maahanmuuton pitkäaikaisvaikutukset talouteen ovat tutkijoiden mukaan joko positiivisia tai sillä tavoin neutraaleja, että edut ja haitat kompensoivat toisensa. Tässä tilanteessa luulisi jokaisen "pidetään koko maa asuttuna" -linjaan vetoa tuntevan toivottavan maahanmuuttajat tervetulleiksi.

Feminismi. "We, the people", tarkoitti alkujaan maata ja omaisuutta omistavien sukujen mahtavia päämiehiä, jotka se erotteli rahvaasta ("populace") yhteiskunnassa, jossa rahvaan yläpuolella oli kaksi mahtavaa luokkaa: maata omistava soturiaateli ja kirkon kirjuri-ideologit. Yhdessä nämä kaksi ryhmää tekivät kaikki tärkeät yhteiskunnallista kokonaisuutta koskevat päätökset ja riistivät samalla muita. Porvariston nousu ja uuden mantereen avautuminen synnyttivät kuitenkin maailman, jossa paineet lukea ryhmään "people" muitakin laajenivat alkaen synnyttää tasa-arvovaatimuksia, joiden pohja ensin oli hyvin käytännöllinen: hallitsevat ryhmät verottivat ympäröivää yhteiskuntaa mielivaltaisesti ja käyttivät verotulot omaan ylellisyyskulutukseensa ja sotiin. Ei siis ole ihme, että porvariston muodostama "kolmas sääty" vaati päästä mukaan päätöksentekoon. Käynnistyneen prosessin myötä tasa-arvo eteni ensin omaisuutta omistavien porvarissukujen päämiehiin, sitten työläismiehiin ja lopulta myös täysi-ikäisiin naisiin. Näin syntyi feminismi.

Sekä antiikin Kreikan filosofiasta että Raamatusta löytyy runsaan päinvastaisen materiaalin keskeltä katkelmia, jotka tarjoavat pohjaa sukupuoliryhmien tasa-arvon ajatuksen kehittelylle. Varsinaisesti feminismin perustukset laskivat kuitenkin ensin katolinen ja myöhemmin protestanttinen kirkko prosessissa, joka hyvin kävisi esimerkiksi siitä mitä Hegel tarkoitti "järjen viekkauksella" eli toiminnan tarkoittamattomilla seurauksilla. Edellinen ahnehti Jack Goodyn perhehistoriallisten tutkimusten mukaan maata ja sen mukanaan tuomia rikkauksia. Se laajensi siksi inestisäännöksiä yhä kaukaisempiin sukulaisiin tuottaakseen tilanteen, jossa maatalousyhteiskunnassa mielekkääksi tulkittu avioituminen eli sellaiset liitot, jotka yhdistivät maaomaisuuksia, muuttuivat yhä hankalammaksi ja naimattomiksi jääneiden tilanherrojen tiluksia siksi testamentattiin kirkolle. Näin useimmissa maatalousyhteiskunnissa tavattu sisäänpäin suuntautunut ja maaomaisuuksia yhdistävä avioliittomalli, joka edelleen luonnehtii mm. Välimeren etelärannan islamilaisia kulttuureja, muuttui Välimeren pohjoisrannalla ja sen myötä suurimmassa osassa Eurooppaa ulospäin suuntautuneeksi. Tällä puolestaan oli se seuraus, että morsianten arvo nousi ja tämä oli omiaan kohottamaan kaikkien naisten arvostusta, mikä sittemmin ilmeni mm. hovien kohteliaisuusäännöksissä ja ritarikoodiin kuuluvassa neitojen palvonnassa. Protestantismin ydinsanoma puolestaan oli yksilöllinen jumalasuhte, joka oli omiaan hajottamaan kirkon ja muiden traditionaalisten valtojen valtaa suhteessa uskoviin. Kuninkaat tukivat tämän viestin leviämistä, koska se antoi heille mahdollisuuden ryhtyä kirkon päämiehiksi ja päästä käsiksi sen rikkauksiin. Samalla tuli kuitenkin luotua pohjaa yksilöitymisen ja tasa-arvoistumisen kulttuuriselle liikkeelle, josta myös naisten tasa-arvoajatuksset saattoivat ammentaa. Tämän vuoksi

Eurooppa ja Euroopan protestanttien kolonialismista syntynyt USA ovat olleet ja ovat edelleen maailman ydinalueita naisten asemasta käytävässä kamppailussa. Niissäkin tasa-arvon toteutuminen on vielä kaukana ja vastaliikkeitä esiintyy, mutta muut maapallon alueet ovat vielä paljon kauempana maalista ... tai asettavat maalin aivan toisaalle.

Modernin feminismin ensimmäistä aaltoa voidaan Irma Sulkusen termiä käyttäen kuvata taisteluksi ”kaksijakoisesta kansalaisuudesta”. Suomessa tämän ajattelun juuret ovat J.V. Snellmanin hegeliläisessä tavassa ymmärtää yhteiskunta kolmijakoisesti. Kansalaisyhteiskunnassa miehet hankkivat perheille toimeentulon osallistumalla markkinoiden kaikkien sotaan kaikkia vastaan. Tämä turvaa toimeentulon mutta turmelee samalla miesten luonteen. Siksi on tärkeää, että he voivat päivän päätteeksi palata perheen naiiviin siveellisyyden piiriin, jonka alueella naiset huolehtivat esteettisesti ja eettisesti korkeatasoisesta toiminnasta ja kantavat hoivavastuuta läheisistään. Kaiken yläpuolella on vielä valtiollinen sfääri, jonka alueella jotkut erikoisin kyvyin varustetut miehet kykenevät nousemaan abstraktin moraalisen siveellisyyden piiriin ja toimimaan valtiomiesmäisesti oman ja perheensä edun unohtaen koko kansakunnan parhaaksi. Kun tämä ajattelu kääntyi feminismin ensimmäisessä aallossa tasa-arvoajatteluksi perhe, hoivaetiikka ja estetiikka jäivät naisille ja toimeentulo sekä valtion johtaminen miehille. Raittiusliikkeessä, porvarillisissa naisjärjestöissä ja työväenliikkeessä vaadittiin miesten ja naisten tasa-arvoa, mutta tämä vaatimus ei horjuttanut uskoa miesten ja naisten erilaisuuteen eikä ajatusta rakenteilla olevan kaksijakoisen kansalaisuuden mallin mukaisen ydinperheen autuaaksi tekevästä voimasta. Niiltä osin kuin naiset murtautuivat politiikan piiriin, heidän osakseen jäi toiminta sosiaali-, terveys- ja opetussektoreilla, koska ne vastasivat kaksijakoisen kansalaisuuden mallin ajatusta naisille ominaisesta toimintapiiristä.

Ydinperheprojekti ei koskakaan Suomessa lyönyt läpi samalla voimalla kuin Saksan, Englannin ja Ranskan kaltaisissa Suomea rikkaammissa teollisuusmaissa. Suomessa pieniä lapsia kotona hoitavaan äitiin oli varaa vain yläluokassa ja keskiluokan ylimmissä kerrostumissa sekä työläisaristokratian piirissä. Muut perheet eivät tulleet toimeen ilman kahta palkkaa. Naisten suhteellinen asema miehiin nähden oli siksi Suomessa joissain suhteissa vertailumaita parempi jo 1960-luvun tullessa, vaikka heidän palkkansa toki olivat yli kolmanneksi pienempiä kuin miesten. Kun feminismin ensimmäisen aallon sanoma oli ollut ”erilainen, mutta tasa-arvoinen”, rakensi toinen aalto samoista aineksista päinvastaisessa järjestyksessä ja kirjaili lippuunsa tunnuksen ”tasa-arvoinen, vaikka erilainen”. Ajoittain mentiin jopa sen yli, kun naisille vaadittiin oikeutta vierailta ravintoloissa ilman miesseuraa, nuoret miehet ärsyttivät isiään kasvattamalla pitkän tukan ja kokeiltiin unisex-asuja. Luultavasti radikaaleinta, mitä saatiin aikaan, oli kuitenkin päivähoitojärjestelyiden paraneminen, jonka myötä naisten työssäkäynti tuli entistä helpommaksi ja yleisemmäksi.

Kolmantena aaltona on sitten ollut tapana pitää suurin piirtein 1980-luvulla käynnistynyttä dekonstruktivistista feminismiä. Kun edelliset aallot olivat esittäneet yhtäältä vaatimuksen naisten oman elämänpiirin ja ominaislaadun kunnioittamisesta (ns. olemusfeminismi) ja toisaalta radikaalin tasa-arvovaateen kaikilla elämänoilla (ns. tasa-arvofeminismi), dekonstruktivistisen feminismin eri muodot pyrkivät koko kaksiarvoisen sukupuolijärjestelmän murtamiseen tai radikaaliin uudelleenmäärittelyyn. Sen eri muotojen mukaan sukupuolia on joko nolla tai tuhat ja muunsukupuolisille tulee turvata samat oikeudet kuin heteroille. Tämä on ehkä hieman pienemmän piirin liikettä kuin kaksi edeltävää aaltoa, mutta sekä kannattajien identiteetin ja oikeuksien toteutumisen kannalta että koko yhteiskunnan kulttuurisen ilmapiirin kannalta tärkeää.

Kaikkien feminismin aaltojen tavoitteet ovat viimeksi kuluneen puolentoista vuosisadan aikana edenneet, mutta toistaiseksi mikään niistä ei ole saavuttanut tavoitteitaan täydellisesti. Feminiinisiksi tulkitut luontumukset ja elämänpiirit jäävät edelleen usein kulttuurisesti marginalisoiduiksi, naiset eivät edelleenkään koe tasa-arvoista kohtelua miesten kanssa talouselämässä ja muissa vallan linnakkeissa eikä muunsukupuolisen vähemmistön oikeuksia aina kunnioiteta. Silti voidaan sanoa, että niin kauan kuin pysymme Suomessa tai muissa protestanttisen kulttuuripiirin rikkaissa maissa, feministinen projekti on edennyt ja etenee pääsääntöisesti edelleen. Näissä maissa yhteisölliset traditiot, jotka olivat vuosituhantisella painolla maanneet naisten päällä, hellittivät vähitellen otteensa uuden yksilö- ja markkinakeskeisen ajan tultua ja tehtyä mahdolliseksi muun muassa sukupuolen määrittämisen uudelleen. Tuli mahdolliseksi vaihtaa asuinpaikkaa ja aloittaa uusi elämä. Samassa tahdissa tuli mahdolliseksi shoppailla identiteettejä traditioiden kirjosta, koska traditiot eivät tieteenkään olleet mihinkään kadonneet, mutta uutena aikana oli minusta ja vain minusta itsestäni kiinni, mitä elementtejä tästä runsaasta tavaratalosta valitsin. Ja yhtäkkiä sukupuolia ei ollutkaan vain kaksi eikä sukupuolipositioita ollut edes luokka-aseman varioimassa kirjossa kuusi (siis mies/nainen eri tavoin ala-, keski- ja yläluokassa). Yhtäkkiä sukupuolia olikin tuhat ja valintojen kirjo oli auki taivasta myöden. E-pillerit, äidinmaidonvastikkeet, sukupuolitunnusmerkkien yhä syvemmälle kehoon ulottuvat muuntelumahdollisuudet ja lopulta mahdollisuus irrottaa uusien ihmisten tuottaminen naisen kehosta ja siirtää se laboratorioihin siirsi meidät ensimmäistä kertaa aikaan, jona sukupuolen voi todella valita. Ei siis ole ihme, että feminismien kirjo tänään on aikamoinen. Ei myöskään kannata vähätellä sitä seikkaa, että vaikka Simone de Beauvoir oli oikeassa sanoessaan, että ”nainen” on aina aikaisemmin historiassa määritelty suhteessa ”mieheen”, nyt pätee myös päinvastainen: miesten mahdollisuudet, identiteetti ja valinta-avaruus määrittyvät uudelleen heijastellen sitä, miksi ”nainen” on tulossa.

Työnantaja ja työnottaja. Kieli tekee meille usein outoja kepposia, jotka vaikeuttavat asioiden todellisen laidan näkemistä. Kun tällaiset kielelliset muodot ovat poliittisesti motivoituneita ja hallitsevia, puhutaan usein Antonio Gramscian mukailleen hegemoniasta, joka esittää vallitsevan yhteiskunnallisen järjestyksen luonnollisena ja terveen järjen mukaisena.

Esimerkin hegemonisesta kielenkäytöstä tarjoaa termi ”työnantaja”, kun sitä käytetään siitä henkilöstä tai organisaatiosta, joka ottaa kontrollin toisten ihmisten elämäänsä ja käyttää sitä omaksi hyödykseen. Pitäisi tietysti puhua ”työnottajasta”, kuten jäljempänä teen. Työntekijään puolestaan olisi syytä viitata termillä ”työnantaja”, koska hänhän työtä työnottajalle antaa. Tässä pidättäydyn kuitenkin sekaannusten välttämiseksi kokonaan termin ”työnantaja” käytöstä ja puhun sen sijaan orjista ja palkkatyöläisistä.

Orjuuden legitimaatio traditionaalisessa poliittisessä teoriassa oli soturien kunniakoodiin kuuluva ajatus antautumisesta kuolemanuhan edessä. Ajateltiin, että orja, joka oli entinen vihollinen, oli taistelukentällä tehnyt valinnan luopua kuolemaan johtamassa olevasta taistelusta ja antautunut herralle menettäen näin vapautensa. Tämä antoi herralle oikeuden orjan elämän ja työn kontrolliin.

Kaikki orjat eivät suinkaan olleet taistelukentällä mahdollisuutensa saaneita entisiä vihollisia, vaan useimmat olivat syntyneet traditionaalisten yhteiskuntien vankileirien saaristoon, jonka varassa

ylimysten vapaa ja usein yltäkylläinen elämä lepäsi. Orjakapinat, joita syntyi kohtelun käydessä ylettömän epäinhimilliseksi, kuitenkin ajoittain toistivat taistelukentän asetelman ja pitivät sotilas aristokratian orjuuden oikeuttamisen kaavaa yllä. Näin tapahtui siitä huolimatta, että jokainen saattoi nähdä, että orjakapinoiden taisteluasetelma oli aina epäsymmetrinen hyvin aseistettujen ja organisoitujen ylimysten eduksi.

Orjien eli ”puhuvien työkalujen”, kuten Aristoteles heitä nimitti, työn käytöllä oli etunsa mutta myös rajoitteensa. Kun orja ei kontrolloi omaa elämäänsä eikä hyödy työstään muutoin kuin välttämällä rangaistuksen, hän on työssään kunnianhimoton, välinpitämätön ja laiska. Orjan työn kontrolli edellyttää siksi päällismiehen jatkuvaa kontrollia eikä yleensä senkään alaisena johda huippusuoritukseen. Egyptin pyramidit näyttävät, että sotilaallisesti organisoituna ja massamittassa käytettynä orjatyölläkin voidaan saavuttaa vaikuttavia tuloksia, mutta silti ei ole ihme, että innovaattorit etsivät vaihtoehtoisia ratkaisuja.

Ne löytyivät palkkatyön eri muodoista. Orjasta poiketen palkkatyöläinen on vapaa. Työnottaja ei siksi voi käskä häntä työhön, ellei palkkatyöläisen ja työnottajan välillä tehdä työsopimusta. Järjestelyssä on etuja molemmille osapuolille. Palkkatyöläinen saa vapauden yksittäisestä herrasta, koska hän voi myydä työvoimansa kenelle haluaa. Hänen työvoimansa käyttäjä taas on vapaa työntekijänsä elättämisestä niinä aikoina, joina hän ei tämän panosta tarvitse. Lisäksi palkkamallin voi säätää sellaiseksi, ettei työntekijää valvomaan enää tarvita piiskuria, koska erilaiset kappale- ja tulospalkkausmallit ajavat palkkatyöläisen itsensä piiskaamaan itseään yhä parempiin suorituksiin.

Päältä katsoen kaikki siis näyttää erinomaiselta: kaikki ovat vapaita, työnottaminen perustuu purettavissa oleviin työsopimuksiin ja kaikki hyötyvät. Marxin mukaan näinkin, hän nimittäin piti kapitalistista palkkatyöyhteiskuntaa aitona edistyksenä edeltäjiinsä nähden. Samalla hän kuitenkin näki tässä yhteiskunnassa saman riiston merkit kuin aikaisemmissakin yhteiskunnissa. Työnottajan ja palkkatyöläisen välinen vaihto työmarkkinoilla ei nimittäin ole tasa-arvoinen vaihtosuhde, vaikka se siltä näyttääkin. Se käy ilmi, jos katsotaan, mitä tapahtuu, jos sopimus jää syntymättä. Työnottajan osalta käy niin, että hän menettää voittonsa, koska jos palkkatyöläinen ei suostu antamaan hänelle elämänsä kontrollia, ei ole mitään työtä ja sen tuotteita, joiden hinnasta kapitalisti voisi ottaa osan omaksi voitokseen. Palkkatyöläisen osalta tilanne on kuitenkin vielä paljon pahempi: koska hänellä ei ole tuotantovälineitä käytössään ja hän voi tuottaa vain antamalla työvoimansa jonkin työnottajan käyttöön palkasta, hän ei saa palkkaa. Ja kun palkkaa ei ole, palkkatyöläinen ei voi kustantaa asuntoaan ja elintarpeitaan, mikä tarkoittaa sitä, että ellei suojamekanismeja ole, hän perheineen kuolee. Työmarkkinavaihto on siis pinnalta tasa-arvoinen vaihto mutta tosiasiaa pakotettu yhteistyösuhde, jossa se, jolla on pääomaa, saa kontrollin niiden ihmisten elämänvoimaan, joilla ei sitä ole.

Työväenliike on historian saatossa koettanut muuttaa työmarkkinasopimuksen asetelmaa jossain määrin tasa-arvoisemmaksi. Jos palkkatyöläiset järjestäytyvät ja rintama pitää, he saavat työmarkkinaneuvotteluissa käyttöönsä pääomaan rinnastettavissa olevan edun eli voivat kontrolloida työvoiman tarjontaa. Tästä ovat historian saatossa seuranneet palkkojen ja työolojen paraneminen ja hyvinvointivalttiollisten turvajärjestelmien rakentaminen. Ne ovat tehneet useimmista eurooppalaisista palkkatyöläisyhteiskunnista jossain määrin reilumpia kuin ne syntyessään olivat.

Täydellisestä reiluudesta ollaan silti kaukana. Meillä on tapana ajatella, että yhteiskuntamme tarjoaa kaikille samat mahdollisuudet. Se on siinä mielessä totta, että Suomessa koulutusjärjestelmä on käytännössä ilmainen ja koulutus edelleen on tie parempiin ansioihin. Toisaalta tiedämme, että Suomessakin maisterin lapsella on nelinkertainen todennäköisyys tulla maisteriksi verrattuna muihin ikätovereihinsa. Vastaavasti jotkut meistä aloittavat työmarkkinaneuvottelunsa vailla minkäänlaista varakassaa ja ovat siksi asunnon ja elintarpeet kustantaakseen pakotettuja suostumaan niihin ehtoihin, jotka työnottaja tarjoaa. Samalla tavoin jotkut toiset perivät kulttuuripääoman lisäksi myös ihan todellista pääomaa. Sen seurauksena he eivät koskaan päädy palkkatyöläisen normaaliin neuvotteluasemaan, vaan voivat jo työmarkkinaneuvottelut aloittaessaan ottaa työnottajan aseman. Näin yhteiskunnallinen eriarvoisuus uusintaa itsensä sukupolvien saatossa.

Kapitalistinen yhteiskunta siis on yhteiskunta, jonka kollektiivisen työkyvyn pieni perintöaateli on kaapannut omaan käyttöönsä. Voidaankin sanoa, että vaikka moni *Kommunistisen manifestin* vaatimus on joko toteutunut tai osoittautunut aikaansa sidotuksi, kaikkein radikaalein vaatimus, ”lakkauttakaa perintöoikeus!” on edelleen ajankohtainen. Näin on erityisesti, jos ymmärretään, ettei vaatimusta kannata kohdistaa pieniin perintöihin, sanokaamme vaikkapa alle 10 miljoonan euron summiin, vaan niihin suuriin perintöihin, joiden kautta työnottajaimperiumit ja finanssiomaisuudet siirtyvät sukupolvelta toiselle. Ajanmukaistettu ohjelma tällaisen yhteiskunnan rakentamisesta globaalissa mittakaavassa sisältyy Thomas Pikettyn uuteen kirjaan *Capital and Ideology*. Sen esityksiä kansalaisperinnöstä ja suurten omaisuuksien rajusta verottamisesta on soimattu epärealistisiksi, mutta luulenpa, että asialla ovat olleet lähinnä työnottajapuolen teoreetikot.